

ירושלים, ב' בחשוון תשע"ד
 6 באוקטובר 2013
 271/2013

ישראל מאין ולאן?

נתונים ראשוניים¹ מפרסום דוח פני החברה בישראל מס' 6
 הודעה שנייה בסדרה²

Selected Data from the Publication "Society in Israel No. 6"

דוח פני החברה מס' 6 יפורסם ב-17.10.2013. הדוח מציג נתונים שונים על ישראל בעבר, בהווה ולעיתים גם בעתיד, במטרה לבחון את השינויים שחלו בחברה הישראלית במגוון תחומים.

1. רמת חיים - מאמצע שנות ה-50 רמת החיים בארץ עלתה בהתמדה, תהליך שהתאפיין בירידה בשיעור ההוצאה של משקי בית על מוצרים (מזון, הלבשה והנעלה) ובעלייה בשיעור ההוצאה על שירותים- (תחבורה ותקשורת).
החל משנות ה-70 הרכב ההכנסות השתנה עם השנים; חלה ירידה מתמדת באחוז ההכנסה מעבודה ועלייה באחוז ההכנסה מפנסיות ומקצבאות המוסד לביטוח לאומי.

דיוור - בשנות ה-50 רוב משקי הבית (57%) גרו בדירות שכורות (כולל דירות בדמי מפתח) ויתר משקי הבית (43%) גרו בדירות בבעלותם. מאמצע שנות ה-50 עד לאמצע שנות ה-70, חלה עלייה ניכרת באחוז משקי הבית הגרים בדירות בבעלותם. מאמצע שנות ה-70 ועד היום לכ-70% ממשקי הבית יש דירה בבעלותם.

משנת 2000 ועד 2006 ירדו מחירי הדירות בישראל ב-12% ומשנת 2007 ועד 2012 עלו מחירי הדירות ב-72%. שיעור העלייה השנתי הגבוה ביותר היה 21% במהלך התקופה שבין מרס 2009 למרס 2010.

מרכיב ההכנסה מקצבאות גבוה יותר בקרב משקי בית שאין בבעלותם דירה, אולם חלה בו ירידה לאורך השנים מכ-22% מההכנסה בשנת 2003 לכ-19% בשנת 2011.

העשור האחרון אופיין בצמיחה כלכלית מואצת שהביאה לשיפור במצב החברתי-כלכלי. גם המדדים הסובייקטיביים ושיעורי התעסוקה מצביעים על מגמות שיפור בעשור האחרון:

2. תעסוקה- שיעורי התעסוקה עלו מ-50.5% ב-1995 ל-54.2% בשנת 2011. העלייה הגבוהה ביותר נצפתה בקרב נשים יהודיות: מ-47.4% בשנת 1995 ל-55.6% בשנת 2011. למרות ששיעורי התעסוקה של נשים ערביות עלו בין השנים 1995 ל-2011, הם עדיין נותרו נמוכים ביחס לשאר האוכלוסייה. **אחוז הבלתי מועסקים** בשנת 1995 היה 6.9%, עלה והגיע ל-10.7% בשנת 2003, וחזר וירד ל-5.6% בשנת 2011. **אחוז הבלתי מועסקים מעל שנה** מכלל הבלתי מועסקים גדל במהלך השנים 1995-2006, מ-8.1% ל-27.3%. בשנים 2007-2011 קטן בהדרגה אחוז הבלתי מועסקים מעל שנה מכלל הבלתי מועסקים, והגיע ל-20.2% בשנת 2011. המגמה דומה בקרב גברים ונשים.

¹ הנתונים בדוח ובהודעה זו הופקו על ידי היחידות הנושאות בלמ"ס: צריכה וכספים, סקר חברתי, סקר כוח אדם, תחום בריאות, מחירים לצרכן, בינוי, רווחה וסדר ציבורי, ממ"ג-גיאוגרפיה.
² הודעות קודמות בסדרה: [תחרים לבית-הספר](#) - 27.8.13.

גם במידת הביטחון התעסוקתי חלה עלייה - שיעור המועסקים שחוששים לאבד את עבודתם ירד מ-16% בשנת 2002 ל-8% ב-2011.

3. רווחת האוכלוסייה - בעשור האחרון, חלה עלייה בשביעות הרצון מהחיים, מהמצב הכלכלי ומהיכולת לכסות את הוצאות משק הבית. 88% דיווחו ב-2011 שהם מרוצים מחייהם, לעומת 83% בשנת 2002. 60% היו מרוצים ממצבם הכלכלי בשנת 2011, לעומת 48% בשנת 2002. 61% דיווחו ב-2011 כי הם מצליחים לכסות את ההוצאות החודשיות השוטפות של משק הבית (למזון, לחשמל, לטלפון וכד') לעומת 53% בשנת 2002.

בדידות ומצוקה - ב-2011 חלה ירידה באחוז הישראלים בני 20 ומעלה שחשו בדידות לעתים קרובות או מדי פעם: 26% לעומת 32% ב-2002. כמו כן, חלה ירידה באחוז המדווחים כי אין להם למי לפנות בשעת משבר או מצוקה: 9% בשנת 2011 לעומת 13% ב-2002.

4. נזקים לשירותי הרווחה - שיעור סך הרשומים במחלקות לשירותים חברתיים של משרד הרווחה עלה מ-144 ל-1,000 נפש בשנת 2000 ל-169 ל-1,000 נפש בשנת 2011. בקרב ערבים, חלה עלייה של 67% לעומת עלייה של 22% בקרב יהודים.

5. בריאות ותמותה

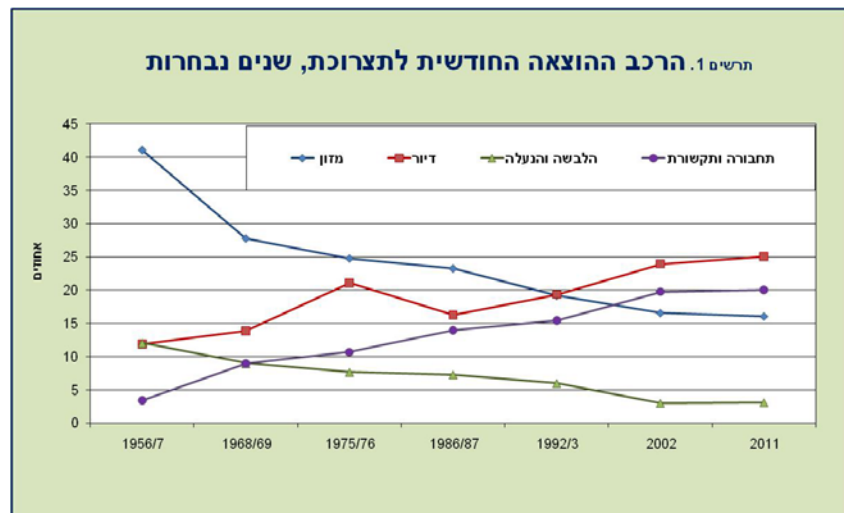
תמותה - בשנת 2010, מעט יותר מרבע (26%) מכלל הנפטרים נפטרו משאתות ממאירות (סרטן) (לעומת 17% בשנות ה-70). 16% נפטרו ממחלות לב (לעומת 30% בשנות ה-70), 6% נפטרו מסוכרת וממחלות כלי דם במוח (לעומת 1.0% ו-12% בשנות ה-70, בהתאמה).

הריונות בקרב נערות - במשך העשור האחרון, שיעורי הפרייון של נערות ירדו בכ-24%, מ-17.1 תינוקות ל-1,000 נערות בשנת 2000 ל-13.0 בשנת 2010. (שיעור הפרייון של נערות יהודיות ירד בכ-20% ושל נערות ערביות בכ-39%).

1. רמת חיים

לנתוני תרשים 1

מאמצע שנות החמישים עלתה רמת החיים בארץ בהתמדה, תהליך שהתאפיין, בירידה בשיעור ההוצאה של משקי בית על מוצרים (מזון, הלבשה והנעלה) ובעלייה בשיעור ההוצאה על שירותים (תחבורה ותקשורת). באמצע שנות החמישים, אחוז ההוצאה למזון היה הגבוה ביותר והגיע ל-41% מסל הצריכה עם השנים קטן חלקו בסל הצריכה והגיע ל-16.1% בשנת 2011. סעיף ההוצאה השני בגודלו בשנות ה-50 היה הלבשה והנעלה, והוא היווה 12.1% מכלל ההוצאה לתצרוכת. בשנים

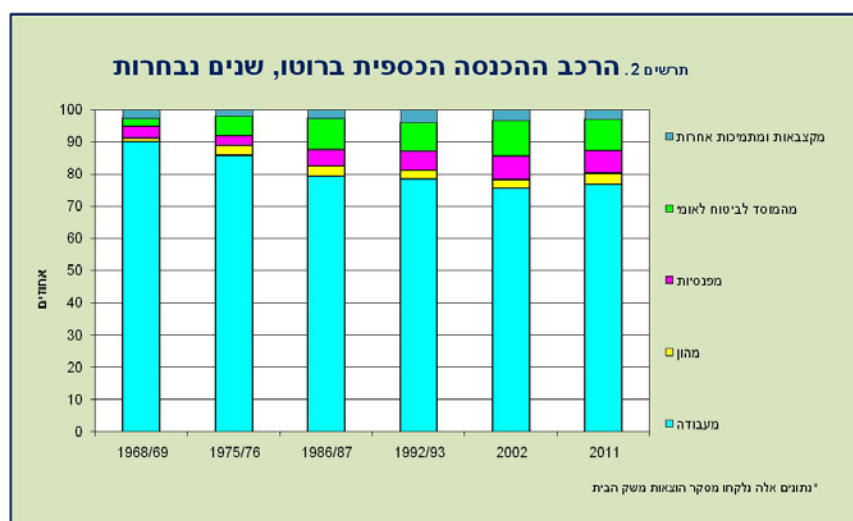

האחרונות מרכיב זה קטן משמעותית ובשנת 2011 הוא מהווה 3.1% מסך ההוצאה. אחד הגורמים לירידה בשיעור ההוצאה להלבשה ולהנעלה הוא ירידה במחירי המוצרים בעקבות החשיפה ליבוא מתחרה, כחלק מתהליכי הגלובליזציה. בין סעיפי ההוצאה שגדלו באופן ניכר בולט הסעיף **תחבורה ותקשורת**. חלקו בסל הצריכה גדל מ-3.4% באמצע שנות ה-50 ל-20.1% בשנת 2011. העלייה נובעת, בין השאר, מהגידול בהיקף הבעלות על כלי רכב ומהמהפכות הטכנולוגיות והתקשורתיות שחלו בשלושת העשורים האחרונים וגרמו לכניסה מסיבית של מכשירי טלפון, מחשבים, אינטרנט ועוד לשוק.

לנתוני תרשים 2

הרכב ההכנסות השתנה עם השנים;

חלה ירידה מתמדת באחוז ההכנסה מעבודה ועלייה באחוז ההכנסה מפנסיות ומקצבאות המוסד לביטוח לאומי. בשנות ה-70 ההכנסה מעבודה הייתה 90.1% מכלל ההכנסה הכספית ברוטו של משק הבית וההכנסה מקצבאות ומתמיכות הייתה רק 5.1% מכלל ההכנסה. לאורך השנים חלה עלייה באחוז ההכנסה מקצבאות שהגיעה לשיאה בשנת 2002 (14.4%) וירדה ל-12.7% בשנת 2011.

בשנת 2011 ירד אחוז ההכנסה מעבודה והגיע ל-76.8% בעוד שאחוז ההכנסה מקצבאות ומתמיכות עמד על 12.7% מכלל ההכנסה.

בעלות על דירה - באמצע שנות ה-50 רוב משקי הבית (57%) גרו בדירות שכורות (כולל דירות בדמי מפתח) ויתר

משקי הבית (43%) גרו בדירות בבעלותם. מאמצע שנות ה-50 לאמצע שנות ה-70, חלה עלייה ניכרת באחוז משקי הבית הגרים בדירות בבעלותם, ובאמצע שנות ה-70 ל-71% ממשקי הבית הייתה דירה בבעלותם. מאז כמעט שלא השתנה שיעור הגרים בדירות בבעלותם.

לאורך השנים השתנה סגנון המגורים המועדף של צרכן הדיור הישראלי, לטובת דירות גדולות יותר ובנייה

לגובה: לנתוני תרשים 3

ב-1976 דירות בנות 5 חדרים ויותר היו רק 4% מכלל הדירות שבניתן הסתיימה ואילו בשנת 2012 חלקן הגיע ל-55%. כיום, הבנייה למגורים מתאפיינת בהתחזקות המגמה של בנייה לגובה, כלומר בנייני מגורים רבי קומות אך עדיין רוב הדירות שנבנות בישראל הן בבניינים בני 1 עד 4 קומות.

ב-1995 רק 7% מהדירות נבנו בבניינים בני 9 קומות ויותר ושיעור זה הגיע בשנת 2012 יותר מ-30%. במקביל נרשמה ירידה בשיעור הדירות הנבנות בבניינים בני 1 עד 4 קומות, מ-74% ב-1995 ל-51% ב-2012.

לנתוני תרשים 4

השתנות מחירי הדיור בעשור האחרון-

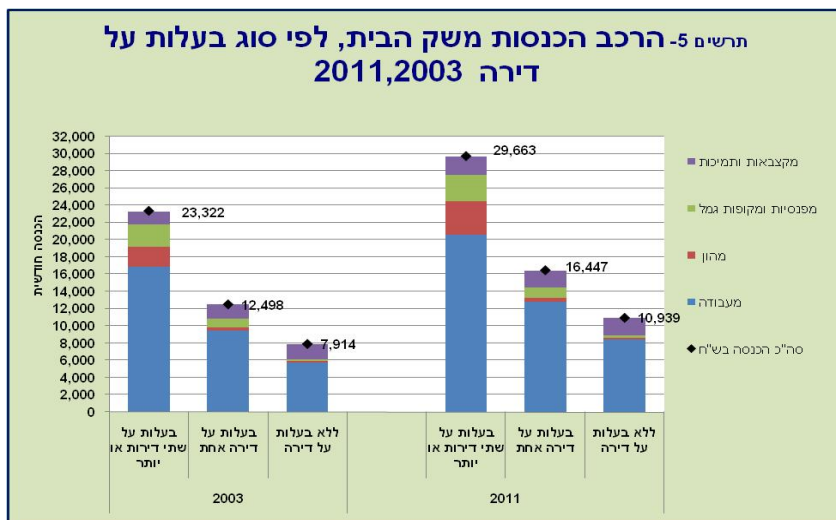
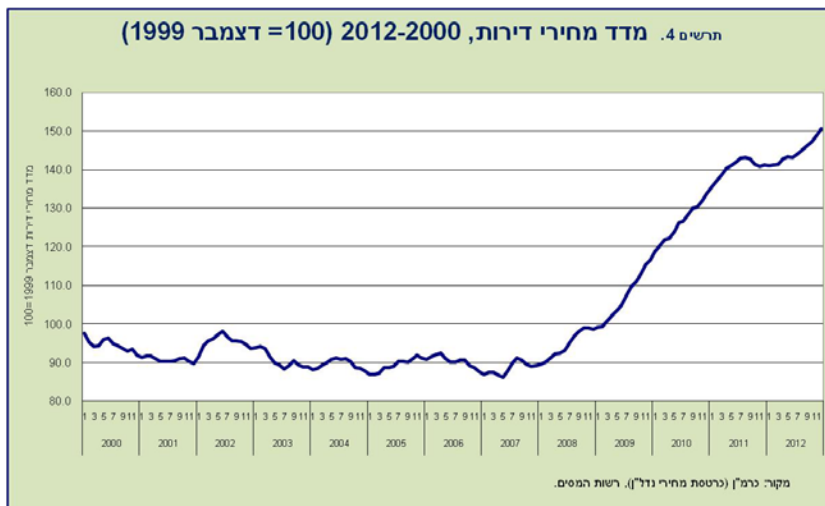
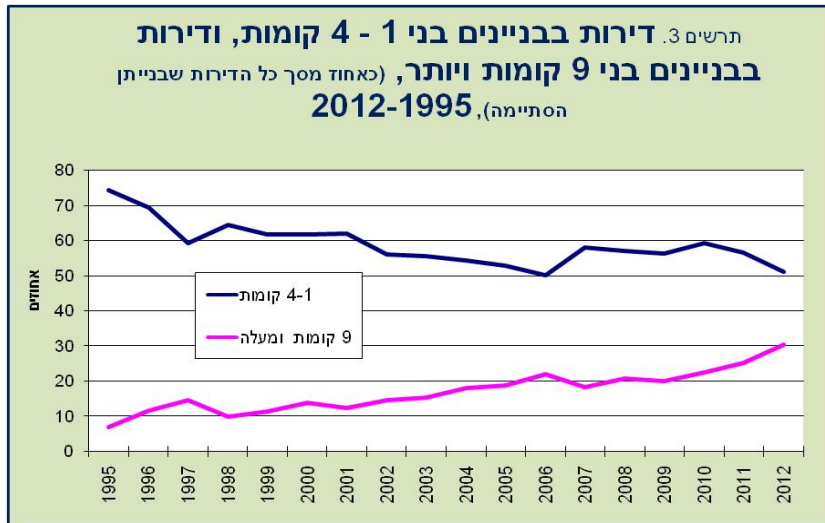
משנת 2000 ועד 2006 ירדו מחירי הדירות בישראל ב-12.4% ומשנת 2007 ועד 2012 עלו מחירי הדירות ב-71.9%. שיעור העלייה השנתי הגבוה ביותר היה 21% במהלך התקופה שבין מרס 2009 למרס 2010. הסיבות המשפיעות על השתנות מחירי הדיור בארץ רבות וחלקן קשורות להיצע ולביקוש. גידול אוכלוסיית ישראל גורם לביקוש לדיור מצד משקי בית חדשים, בעוד שההיצע מוגבל מבחינת זמינות הקרקעות וגורמי הייצור. משתנים אלה עשויים לגרום לעלייה במחירי הדירות.

פירעון המשכנתה-

לנתוני תרשים 5

בקרב משקי בית שבעלותם דירה אחת נרשמה עלייה מתונה בגובה התשלום על משכנתה מ-1,960 ש"ח ב-2003 ל-2,442 ש"ח בממוצע בחודש בשנת 2011 (4.8% בלבד בממוצע רגילים). כמו כן, חלה עלייה גם במרכיב ההכנסה מעבודה. מ-75.7% בשנת 2003 ל-77.5% בשנת 2011. במרכיב ההכנסה מהון ובהכנסה מקצבאות ומתמיכות חלה ירידה קלה. אצל משקי בית שאין בבעלותם דירה, חלה עלייה משמעותית אף יותר במרכיב ההכנסה מעבודה, מ-72.5% בשנת 2003 ל-76.9% בשנת 2011. מרכיב ההכנסה מקצבאות ומתמיכות הוא הגבוה ביותר בקרב משקי בית שאין

בבעלותם דירה, אולם חלה בו ירידה לאורך השנים מ-22.2% מההכנסה בשנת 2003 ל-18.8% בשנת 2011.

העשור האחרון אופיין בצמיחה כלכלית שהביאה לשיפור במצב החברתי-כלכלי. גם המדדים הסובייקטיביים ושיעורי התעסוקה מצביעים על מגמות שיפור בעשור האחרון:

2. תעסוקה

שיעורי התעסוקה עלו מ-50.5% ב-1995 ל-54.2% בשנת 2011. חלקן של הנשים בשוק העבודה עלה בהדרגה לאורך השנים, כאשר העלייה הגבוהה יותר נצפתה בקרב נשים יהודיות: מ-47.4% בשנת 1995 ל-55.6% בשנת 2011. שיעורי התעסוקה בקרב נשים ערביות עדיין נותרו נמוכים ביחס לשאר האוכלוסייה אך עלו מ-16.6% בשנת 95 ל-20.5% בשנת 2011. אחוז הבלתי מועסקים בשנת 1995 היה 6.9%, עלה והגיע ל-10.7% בשנת 2003, וחזר וירד ל-5.6% בשנת 2011. אחוז הבלתי מועסקים מעל שנה מכלל הבלתי מועסקים גדל במהלך השנים 1995-2006, מ-8.1% ל-27.3%. בשנים 2007-2011 קטן בהדרגה אחוז הבלתי מועסקים מעל שנה מכלל הבלתי מועסקים, והגיע ל-20.2% בשנת 2011. המגמה דומה בקרב גברים ונשים.

חוששים לאבד את עבודתם

לנתוני תרשים 6

ב-2011 ל-8% מהמועסקים היה חשש גדול לאבד את עבודתם בשנה הקרובה, בהשוואה ל-16% בשנת 2002. אחוז המועסקים החוששים לאבד את עבודתם נמצא במגמת ירידה, למעט עלייה בין השנים 2009-2008. מגמת העלייה בביטחון התעסוקתי משקפת צמצום בממדי האבטלה, כאשר שיעור הבלתי מועסקים ירד מ-10.4% ב-2002 ל-5.6% ב-2011. אולם, פירות הצמיחה הכלכלית לא מטיבים עם כולם באותה מידה. ניתן לראות הבדל רב בחוסר ביטחון תעסוקתי בין מועסקים יהודים למועסקים ערבים: ב-2011 7% מהיהודים חששו

לאבד את עבודתם לעומת 18% מהערבים. יש שנים שבהן פער זה גדול אף יותר.

3. רווחת האוכלוסייה

בעשור האחרון, ניכרת עלייה בשביעות הרצון מהחיים, מהמצב הכלכלי ומהיכולת לכסות את הוצאות משק הבית. ב-2011, 88% דיווחו שהם מרוצים מחייהם, לעומת 83% בשנת 2002. 60% היו מרוצים ממצבם הכלכלי בשנת 2011, לעומת 48% בשנת 2002. ב-2011, 61% דיווחו כי הם מצליחים לכסות את ההוצאות החודשיות השוטפות של משק הבית (למזון, לחשמל, לטלפון וכד') לעומת 50% בשנת 2005.

בדידות ומצוקה - ב-2011, 26% מהישראלים בני 20 ומעלה חשו בדידות לעתים קרובות או מדי פעם, לעומת 32% ב-2002. 9% דיווחו ב-2011 כי אין להם למי לפנות בשעת משבר או מצוקה, לעומת 13% ב-2002.

4. נזקקים לשירותי רווחה

שיעור סך כל הרשומים במחלקות לשירותים חברתיים עלה מ-143.8 ל-1,000 נפש בשנת 2000 ל-169.2 בשנת 2011. בקרב ערבים חל גידול של 67% (מ-134.9 ל-1,000 נפש בשנת 2000 ל-225 נפש בשנת 2011). בקרב יהודים שיעור זה עלה ב-22% (מ-124.8 ל-1,000 נפש בשנת 2000 ל-152.5 נפש ב-2011). בעשור האחרון, הנזקקות העיקרית השכיחה ביותר בפניות למחלקות לשירותים חברתיים לפרטים בעלי נזקקות מוגדרת, היא "תפקוד לקוי של הורים או של ילדים/נוער". הנזקקות השנייה בשכיחותה לאורך השנים היא "עוני, קשיי הכנסה ותעסוקה", והנזקקות השלישית בשכיחותה היא "זיקנה". התפלגות סוגי הנזקקות לאורך השנים יציבה.

ב-2010 ל-51.6% מהרשומים במחלקות לשירותים חברתיים בגילי העבודה (15-64) יש הכנסה (שכירים) וממוצע השכר החודשי ברוטו שלהם הוא 4,954 ש"ח לעומת 8,430 ש"ח במשק.

מצ"ב מפה: "רשומים למחלקות לשירותים חברתיים, ביישובים המונים 20,000 תושבים ויותר 2011".

רמת התמותה בישראל נמוכה יחסית למדינות העולם ונמצאת במהלך השנים במגמת שיפור מתמשך בכל קבוצות האוכלוסייה. עם זאת נשמרים פערים ברמת התמותה בין יהודים וערבים ובין גברים ונשים.

בעשור האחרון, מ-2001 ועד 2011 **תוחלת החיים בלידה** עלתה בקרב הגברים ב-2.6 שנים ובקרב הנשים ב-2.4 שנים (מ-77.3 ל-79.9 בגברים ומ-81.2 ל-83.6 בנשים); (בקרב הגברים, העלייה בתוחלת החיים גדולה יותר אצל יהודים לעומת ערבים (2.8 ו-2.0 שנים בעשור בהתאמה) אך בקרב הנשים חל בשנים האחרונות שיפור בתוחלת החיים של ערביות כך שהעלייה במשך העשור גדולה יותר אצל נשים ערביות לעומת נשים יהודיות (3.1 שנים בקרב ערביות לעומת 2.3 שנים בקרב יהודיות) . במבט ארוך יותר, תוחלת החיים עלתה מסוף שנות השבעים של המאה ה-20 ועד לתחילת העשור הנוכחי (1975-1979 עד 2010-2011) ב-8.6 שנים בקרב גברים וב-8.9 שנים בקרב נשים. משמעות השינוי ברמת התמותה היא הישרדות גדולה יותר של האוכלוסייה בגילים מבוגרים. לפי רמות התמותה של סוף שנות השבעים, רק כ-33% מהבנים ו-43% מהבנות שנולדו, היו צפויים להגיע ליום ההולדת ה-80 שלהם, (אך מאז ועד סוף העשור הנוכחי, חל שיפור משמעותי מאוד בתוחלת החיים, ומבין הנולדים היום-כ-59% מהבנים וכ-72% מהבנות צפויים לחגוג יום הולדת 80).

כאשר משווים את **התפלגות סיבות המוות** בשנת 2010 לשנים מוקדמות יותר ניכרים שינויים גדולים (לוח א). בשנת 2010, מעט יותר מרבע (26.3%) מכלל הנפטרים נפטרו משאתות ממאירות (סרטן) (לעומת 16.9% בשנות ה-70). 16.3% נפטרו ממחלות לב (לעומת 29.9% בשנות ה-70), 5.8% נפטרו מסוכרת וממחלות כלי דם במוח (לעומת 1.0% ו-12.4% בשנות ה-70, בהתאמה). **התפלגות סיבות המוות** בנשים ובגברים דומה, פרט לאחוז התמותה מסיבות חיצוניות,³ שהוא כפול אצל גברים לעומת נשים (6.8% לעומת 3.3% בהתאמה בשנת 2010). חלה **ירידה תלולה בשיעורי התמותה של תינוקות** מאז שנות ה-70 (משיעור של 22.9 ל-1,000 לידות חי ב-1975 ל-3.7 בשנת 2010) והתלוותה לכך ירידה בשכיחותן של סיבות מוות האופייניות לתינוקות.

לוח א. סיבות מוות בכלל האוכלוסייה, 2010 לעומת 1975

סיבת מוות	2010		1975	
	דירוג	אחוז מסך הכל	דירוג	אחוז מסך הכל
סך הכל פטירות		39,418		24,600
כל השאתות הממאירות (סרטן)	1	26.3	2	16.9
מחלות לב	2	16.3	1	29.9
סוכרת	3	5.8	10	1.0
מחלות כלי דם במוח (שבץ מוחי)	4	5.8	3	12.4
מחלות מערכת הנשימה	5	5.2	9	2.4
כל הסיבות החיצוניות	6	5.0	4	7.8
מחלות זיהומיות	7	4.2	8	2.5
מחלות כליה	8	3.9	<10	0.7
דלקת ריאות	9	2.1	6	2.7
יתר לחץ דם	10	2.0	<10	0.7
כל שאר המחלות		18.2		28.2

שיעורי תמותת התינוקות נמצאים במגמת ירידה רציפה מאמצע שנות ה-70'. בשנת 2011, שיעור **תמותת התינוקות** ל-1,000 לידות חי היה 3.5; 2.6 בקרב יהודים ו-6.1 בקרב ערבים.

תופעת התינוקות הנולדים לנערות הולכת ומצטמצמת לאורך השנים. שיעורי הפרייה של נערות ירדו במשך העשור האחרון בכ-24%, מ-17.1 תינוקות ל-1,000 נערות בשנת 2000 ל-13.0 בשנת 2010. (שיעור הפרייה של נערות יהודיות ירד בכ-20% ושל נערות ערביות בכ-39%).